

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 01.07.2004, sp. zn. 29 Odo 606/2003, ECLI:CZ:NS:2004:29.ODO.606.2003.1

Číslo: 78/2005

Právní věta: Prokázal-li postupník dlužníku postoupení pohledávky smlouvou, která byla neplatná proto, že ji postupitel uzavřel v duševní poruše, která jej činila k tomuto úkonu neschopným (§ 38 odst. 2 obč. zák.), a plnil-li poté dlužník postupníkovi, pak dluh zanikl splněním, ledaže dlužník o důvodu neplatnosti věděl.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 01.07.2004

Spisová značka: 29 Odo 606/2003

Číslo rozhodnutí: 78

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Postoupení pohledávky

Předpisy: § 526 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 9. 4. 2003 změnil K r a j s k ý s o u d v Hradci Králové rozsudek O k r e s n í h o s o u d u v Náchodě ze dne 28. 6. 2001, kterým tento soud uložil žalované zaplatit žalobci 1 205 697 Kč s 26% úrokem z prodlení od 11. 10. 1997 do zaplacení, tak, že žalobu zamítl.

V odůvodnění svého rozhodnutí odvolací soud uvedl, že soud prvního stupně provedl důkazy potřebné k rozhodnutí, zhodnotil je a vyvodil z nich správné skutkové závěry. Z těchto závěrů však vždy nevyvodil správné právní závěry. Žalobce měl jako oprávněná osoba podle zákona č. 42/1992 Sb. (dále jen „transformační zákon“) vůči Zemědělskému družstvu S. stanovený majetkový podíl, přičemž hodnota nevydaného podílu činila k datu uzavření smlouvy o postoupení pohledávky žalované 1 340 557 Kč. Pohledávku na vypořádání majetkového podílu žalobce postoupil neplatnou smlouvou ze dne 1. 12. 1993 (dále jen „smlouva o postoupení pohledávky“) žalované. Zemědělské družstvo S. na tuto pohledávku plnilo žalované v rozsahu 89,94 %. Soud prvního stupně si však nesprávně vyložil účinky neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky, zejména co do odpovědi na otázku, kdo a na čí úkor se bezdůvodně obohatil, jestliže Zemědělské družstvo S. plnilo na základě neplatné smlouvy žalované, nikoliv žalobci.

Podle § 451 a násl. obč. zák. bezdůvodné obohacení znamená, že se jednomu subjektu dostalo majetkové hodnoty (jeho majetek se zvýšil) na úkor jiného subjektu (jehož majetek se snížil). Ten, kdo se bezdůvodně obohatil, je povinen vydat předmět obohacení tomu, na jehož úkor se obohatil.

Podle odvolacího soudu má pro právní posouzení věci zásadní význam důvod neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky. Tímto důvodem bylo to, že žalobce v době uzavření smlouvy nebyl k takovému právnímu úkonu způsobilý, neboť trpěl těžkou depresivní poruchou. Neplatnost žalobcova právního úkonu je podle ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák. absolutní a smlouva je neplatná ex tunc.

Jestliže ZD S. plnilo žalované na základě absolutně neplatné smlouvy, plnilo bez právního důvodu. Tím, že žalovaná plnění přijala, vzniklo jí bezdůvodné obohacení, nikoliv však na úkor žalobce, ale na úkor Zemědělského družstva S.

Odvolací soud uzavřel, že plněním žalované dluh Zemědělského družstva S. vůči žalobci nezanikl, neboť toto plnění nebylo řádným plněním dluhu ve smyslu ustanovení § 559 obč. zák. Na tom nic nemění, že Zemědělské družstvo S. o tom, že neplní řádně, nevědělo. Pohledávka žalobce vůči Zemědělskému družstvu S. takovým „plněním“ nezanikla a jeho dluh vůči žalovanému dosud trvá. Majetek žalobce se proto nezmenšil a ve vztahu mezi účastníky tak chybí jeden z předpokladů vzniku bezdůvodného obohacení. Úbytek majetku však nastal u Zemědělského družstva S. a žalovaná se proto neobohatila na úkor žalobce, ale na úkor tohoto družstva. Za této situace se žalobce nemůže úspěšně domáhat plnění na žalované, může se však obrátit na Zemědělské družstvo S., které je stále jeho dlužníkem, a domáhat se vypořádání svého majetkového podílu (viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2002, sp. zn. [25 Cdo 413/2000](#)).

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Co do jeho přípustnosti odkázal na ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., namítaje nesprávné právní posouzení věci.

V dovolání uvedl, že poukaz odvolacího soudu na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. [25 Cdo 413/2000](#) je nepřipadný, neboť v jím řešeném sporu inkasoval od dlužníka plnění zmocněnec, který inkasem překročil meze svého zmocnění. Odlišnost podle dovolatele spočívala v tom, že dlužník měl možnost přesvědčit se, zda plní věřiteli. Bylo tedy pochybením na straně dlužníka, že poskytl plnění na základě nedostatečné plné moci. Přitom zmocněnec takto přijaté plnění dlužníku vrátil.

V projednávané věci však v době plnění „nikdo neměl potuchy a ani nemohl vědět, že dlužník plní osobě, která nebyla oprávněna k přijetí plnění.“ V té době totiž neexistoval žádný rozsudek zpochybňující platnost smlouvy o postoupení pohledávky. Podle ustanovení § 457 obč. zák., je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému to, co podle ní dostal. Žalovaná podle smlouvy o postoupení pohledávky dostala plnění – byla na ni převedena pohledávka a ona jako právní nástupce žalobce inkasovala její část od dlužníka.

Podle dovolatele je pro vznik bezdůvodného obohacení rozhodující okamžik přijetí plnění. Plnění od dlužníka přijala žalovaná. Jakmile je žalovaná přijala za situace, kdy byl dlužník v dobré víře, že plní oprávněnému subjektu, a o opaku se nemohl přesvědčit ani při vynaložení veškerého úsilí, které na něm bylo možno požadovat, pak by měl obohacený plnit žalobci. V této souvislosti žalobce připomíná, že na dlužníka byl prohlášen konkurs a že případná pohledávka tohoto družstva vůči žalované je promlčena, což prakticky činí pohledávku žalobce vůči němu bezcennou. Vzhledem k tomu dovozuje, že za uvedené situace, kdy mu žalovaná nemohla vrátit pohledávku ve stavu, jak jí byla postoupena, se obohatila na jeho úkor, nikoliv na úkor Zemědělského družstva S.

Dovolatel navrhuje, aby odvolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozsudek soudu druhého stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Podle § 524 odst. 1 obč. zák. může věřitel svou pohledávku i bez souhlasu dlužníka postoupit písemnou smlouvou jinému. Podle odstavce 2 téhož ustanovení s postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená.

Podle § 526 odst. 1 obč. zák. je postupitel povinen postoupení pohledávky bez zbytečného odkladu oznámit dlužníkovi. Dokud postoupení pohledávky neoznámí dlužníkovi nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníkovi neprokáže, zproští se dlužník závazku plněním postupiteli. Podle odstavce 2 téhož ustanovení, oznámí-li dlužníku postoupení pohledávky postupitel, není dlužník oprávněn se dožadovat prokázání smlouvy o postoupení.

Jak již dovodil Nejvyšší soud v rozsudku publikovaném ve Sbírce soudních stanovisek a rozhodnutí pod č. 16/2004, od kterého nemá důvodu se odchýlit ani v projednávané věci, pouze platná smlouva o postoupení pohledávek může mít za následek změnu v osobě věřitele, kdy nový věřitel (postupník) nabývá nejen postupovanou pohledávku, ale spolu s ní též aktivní věcnou legitimaci k jejímu uplatnění a úplnému výkonu. Naproti tomu je otázka platnosti smlouvy o postoupení pohledávky nerozhodná z hlediska účinku splnění závazků dlužníkem postupníkovi, oznámí-li dlužníku postoupení pohledávky postupitel. Za této situace, kdy dlužník není oprávněn dožadovat se prokázání smlouvy o postoupení pohledávky, zaniká jeho závazek splněním postupníkovi i v případě, že smlouva o postoupení pohledávky neexistuje (z jakéhokoliv důvodu).

V případě, že žalobce postoupení pohledávky dlužníku neoznámil, je třeba zkoumat, zda mu žalovaná prokázala postoupení pohledávky smlouvou uzavřenou se žalobcem. Stalo-li se tak, je třeba si položit otázku, zda z vlastního obsahu smlouvy nebo z okolností, jež doprovázely její předložení, mohl dlužník (Zemědělské družstvo S.) zjistit, že postupitel (žalobce) jednal při uzavření postupní smlouvy v duševní poruše, která jej činila k tomuto právnímu úkonu neschopným (srov. § 38 odst. 2 obč. zák.). Jestliže takovou vědomost dlužníku přičíst nelze, pak platí, že plnění, které dlužník poskytl žalované na základě předložené smlouvy o postoupení pohledávky, mělo v příslušném rozsahu za následek zánik dluhu (§ 559 obč. zák.). Takový průkaz postoupení pohledávky je totiž třeba považovat za dostatečný ve smyslu ustanovení § 526 odst. 1 obč. zák. Kdyby požadavek průkazu postoupení pohledávky postupníkem měl zahrnovat i povinnost dlužníka prověřit platnost smlouvy o postoupení pohledávky v rovině neplatnosti dle § 38 odst. 2 obč. zák. dotazem na postupitele, pak by ustanovení § 526 odst. 1, věty druhé, obč. zák. bylo obsoletní, neboť dlužníkovu plnění by po kladném zodpovězení takového dotazu postupitelem podléhalo režimu § 526 odst. 2 obč. zák.

Založil-li odvolací soud své rozhodnutí pouze na tom, že povinnost zaplatit žalobci majetkový podíl z transformace nemohla zaniknout plněním žalované, protože smlouva o postoupení pohledávek, na jejímž základě Zemědělské družstvo S. žalované plnilo, byla neplatná, aniž posuzoval splnění závazku z hlediska ustanovení § 526 obč. zák., je jeho právní posouzení věci neúplné a tedy i nesprávné. Proto Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání, rozsudek odvolacího soudu podle ustanovení § 243b odst. 2, věty za středníkem, a odst. 3 o. s. ř. zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

V dalším řízení bude třeba doplnit skutková zjištění, když vzhledem k zaujatému právnímu názoru soud nezkoumal, zda žalobce oznámil postoupení pohledávky žalované, ani případně to, zda, případně jak žalovaná toto postoupení prokazovala dlužníku.